

O STATUETA NEOLITICĂ DE MARMURĂ DESCOPERITĂ LA GUMELNIȚA

În vara anului 1962, cu ocazia săpării unor gropi pentru scoaterea butucilor de vie în cunoscuta așezare neolitică de la Gumelnița, s-a descoperit la 0,50 m adâncime prima statueta de marmură din această așezare, pe care Barbu Ionescu, directorul Muzeului raional Oltenița, ne-a încredințat-o spre publicare. Statueta are următoarele dimensiuni: înălțimea 9,1 cm, lățimea 3,2 cm, grosimea 1,3 cm, și aparține destul de probabil stratului Gumelnița B (III) (fig. 1).

Marmura din care a fost lucrată este de culoare albă, sticloasă și nu pare a fi de bună calitate. Inițial a fost tăiată o bucată de marmură în formă de prismă relativ dreptunghiulară și plată, secționată apoi orizontal în trei porțiuni inegale și modelată cu grijă. Calcarul depus în mare cantitate pe fața anterioară a statuetei i-a alterat mult aspectul inițial.

Capul mare, aproape pătrat, dar triunghiular în secțiune, are de o parte și de alta câte trei găuri străpunse, dispuse vertical. Din pricina faptului că toată suprafața statuetei este foarte roasă nu se poate preciza cum au fost redați ochii și nasul. Nu ar fi exclus ca reprezentarea să se fi făcut în maniera cunoscută la figurinele de marmură de la Blagoevo¹

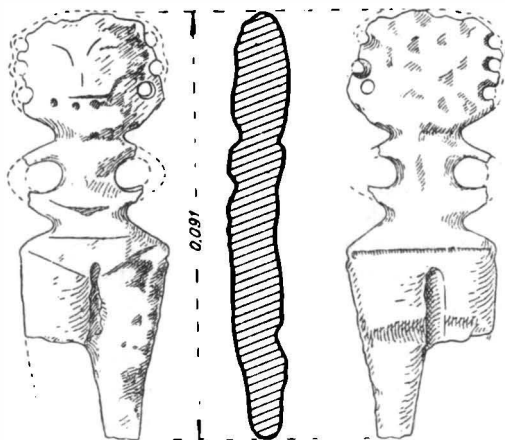

Fig. 1

¹ G. Georgiev, *Eine Marmorstatuette aus Blagoevo, Bezirk Razgrad*, în *Izvestiia-Institut*, XIX, Sofia, 1955, p. 11–13, fig. 2.

și Stara Zagora¹ (din R. P. Bulgaria), dar la exemplarul nostru gura a fost reprezentată printr-o simplă liniuță, subliniată de patru mici gropițe adâncite (ca la figurinele de os), iar indicarea nasului și a ochilor s-a făcut într-un mod mai simplu²; se observă acum doar conturul lor.

Torsul este mult mai mic decât capul, avînd două puternice arcuiri laterale, perforate (acum rupte), care reprezentau brațele îndoite și aduse pe pîntece. Întrucît și în această porțiune statueta este mult deteriorată, nu putem ști dacă labela mîinii erau sau nu reprezentate. De asemenea nu putem ști dacă au fost sau nu indicați sîinii.

Partea inferioară este oarecum mai realist tratată. Lată și ușor arcuită la șolduri, ea se îngustează treptat spre picioare. Sub trunghiul sexual, indicat prin linii incizate, picioarele sînt simbolic despărțite printr-o șanțuire verticală, pînă la genunchi; de aici în jos ele sînt efectiv separate. Piciorul drept este rupt din vechime, iar celui stîng îi lipsește laba, care desigur fusese modelată, avînd probabil indicate și degetele, ca și la unele exemplare de os descoperite la Căscioarele, în 1959, și Gumelnița, în 1952³.

Pe spatele plat o linie incizată orizontal unește cele două extremități ale șoldurilor, iar o alta marchează încheietura genunchilor; între ele o linie verticală (tot incizată), separă simbolic picioarele. Statueta fiind — așa cum am spus — prost conservată, nu permite și alte precizări.

Statueta descrisă mai sus este al doilea exemplar de marmură descoperit în aria culturii Gumelnița, de pe teritoriul R.P.R. Prima descoperire de acest gen s-a făcut la Pietrele, în cuprinsul unei locuințe (nr. 1) aparținînd nivelului Gumelnița II (respectiv Gumelnița A2). Statueta (fragmentară) este lucrată extrem de schematic, avînd indicate numai părțile principale ale corpului, fără nici un fel de alt detaliu. După părerea descoperitorului, această piesă a fost însă pictată cu culoare roșie⁴.

Pe teritoriul R.P. Bulgaria, în aria aceleiași culturi, s-au descoperit însă peste 13 statuete de marmură, unele dintre ele bine păstrate.

Statuetele de marmură din Peninsula Balcanică (ne referim mereu numai la cele din aria culturii Gumelnița) le-au imitat sau copiat pe acelea din Egeea (Cyclade), unde se găsesc în număr mare și de unde le-au luat prin contactul permanent cu lumea egeică (ar mai trebui amintit numai

¹ R. Popov, *Idoles en marbre préhistoriques trouvés en Bulgarie*, în *Izvestiia-Institut*, III, 1925, p. 108—110, fig. 1, și V. Mikov, *Les idoles préhistoriques en Bulgarie*, în *Izvestiia-Institut*, VIII, 1934, p. 213—214, fig. 139, Mikov, însă, dă ca loc de descoperire al statuetei respective, localitatea Sulița.

² Și figurinele de la Blagoevo și Stara Zagora (sau Sulița) au gura redată prin puncte adîncite, dar aici nu există liniuța ca la cele de os. Piesa de la Bogdanzi are în schimb gura redată plastic, cu conturul buzelor destul de bine precizat. Vezi V. Mikov, *Приноси къмъ предисторическата епоха насъ*, în *Izvestiia-Institut*, XII, 1938, p. 384, fig. 164.

³ Ambele piese fac parte din colecțiile Muzeului raional Oltenița. Exemplarul de la Căscioarele, sigur o transpunere în os a unui model de marmură, are laba piciorului redată plastic, iar degetele figurate prin cîte două liniuțe paralele incizate vertical. La exemplarul de la Gumelnița se redă în plus și glezna, prin cîte un punct incizat pe ambele muchii ale picioarelor figurinei.

⁴ D. Berciu, *Cercetări arheologice în regiunea București*, în *Materiale*, II, 1956, p. 538, fig. 64.

în treacăt că această lume egeică a împrumutat din Asia Anterioară reprezentările respective) ¹.

La rîndul lor statuetele de marmură, așa după cum de altfel s-a mai arătat ², au folosit probabil inițial drept model pentru acelea tăiate în os. Este mai greu de presupus o dezvoltare simultană și independentă a lucrării statuetelor de marmură atît în Cyclade cît și în cuprinsul culturii Gumelnița-Karanovo VI, așa cum este înclinat să admită G. Georgiev ³. După el, trăsăturile comune statuetelor din aceste regiuni s-ar datora unei origini comune a ideii fecundității întruchipate în forme feminine, iar deosebirea ar fi rezultatul dezvoltării locale ⁴.

Dar este îndeobște cunoscut că însuși cultul fecundității și imaginea feminină a „zeiței” fertilității au apărut cu mult înainte în Asia Anterioară (mil. VI î.e.n.), căreia și pe această linie Europa îi rămîne tributară. În sud-estul Europei acest cult s-a răspîndit o dată cu celelalte forme de cultură și chiar cu triburile neolitice timpurii. Însăși poziția mîinilor pe pîntece, caracteristică tipului de statuete ce simbolizează fecunditatea, este proprie reprezentărilor plastice ale Asiei Anterioare cu mult înainte de a se fi răspîndit în regiunile sud-est-europene.

Ceea ce se remarcă la aproape toate statuetele de marmură din aria de răspîndire a culturii Gumelnița (pe lîngă poziția brațelor) este reprezentarea picioarelor, care de cele mai multe ori sînt despărțite numai simbolic prin cîte o linie verticală. Excepție face exemplarul de la Razgrad (care are picioarele despărțite mai sus de glezne) ⁵, cel de la Blagoevo ⁶ și în sfîrșit exemplarul nostru (statueta de la Pietrele are și ea la vîrfurile labelor o creștătură ce le desparte).

După cum am mai amintit, statuetele de marmură au folosit inițial drept model celor tăiate în os — și în această privință este semnificativ felul cum sînt modelate picioarele lor. La majoritatea figurinelor de os, picioarele sînt despărțite numai simbolic printr-o linie (copiind deci pe acelea de marmură cu picioarele lipite), dar există și exemplare la care, de la genunchi în jos, sau în apropiere de labe, picioarele sînt efectiv despărțite (ele copiind în chip sigur statuetele de marmură cu picioarele despărțite).

¹ Este adevărat că și în cuprinsul culturii Hamangia a fost descoperită o figurină de marmură (D. Berciu, *Deux chefs-d'œuvre de l'art néolithique en Roumanie : le „couple” de la civilisation de Hamangia*, în *Dacia*, N.S., IV, 1960, p. 434, fig. 9/1), dar ea este extrem de schematică și nu a putut deci folosi drept model pentru tipul descris de noi.

² Vladimir Dumitrescu, *Figurinele antropomorfe de os din civilizația eneolitică balcanodanubiană*, în *Inchinare lui N. Iorga*, Cluj, 1931, extras, p. 7.

³ Inițial G. Georgiev (*op. cit.*) socotea că la Karanovo cultura Gumelnița constituia stratul IV. În urma ultimelor săpături și a verificărilor stratigrafice, stratul care conține resturile culturii Gumelnița este stratul Karanovo VI (G. Georgiev, *Kulturgruppen der Jungstein- und der Kupferzeit in der Ebene von Thrazien-Südbulgarien*, în *L'Europe à la fin de l'âge de la pierre*, Praga, 1961, p. 45 și urm.). În acest strat s-au găsit și două statuete de marmură (*ibidem*, pl. XXVII), dintre care una (pl. XXVII/3) este de o formă foarte apropiată de a statuetelor noastre.

⁴ G. Georgiev, *Eine Marmorstatuette...* (*loc. cit.*).

⁵ R. Popov, *op. cit.*, fig. 4 și Ebert, *RL*, II, pl. 89/C.

⁶ G. Georgiev, *Eine Marmorstatuette...*, *loc. cit.*

Statueta de marmură de la Gumelnița nu poate fi însă considerată ca prototip al exemplarelor din os, ci dimpotrivă ea a fost modelată după asemenea exemplare. „Meșterul”, deși lucra în marmură și deci putea reda rotunjimile corpului, a sculptat totuși piesa în tehnica osului, ținând destul de puțin seama de realitatea reprezentată. Faptul se explică poate prin împrejurarea că în perioada respectivă (Gumelnița B) nu mai avea la îndemână un model de marmură provenit din sud, pe care să-l copieze; așa încît s-a produs fenomenul invers, al copierii modelelor de os, în marmură.

Șirurile de găuri de o parte și de alta a capului, linia subțire care indică gura, torsul extrem de redus în raport cu restul corpului, spatele plat, pe care sînt incizate liniile amintite mai sus, prezente și pe spatele unor exemplare de os, și chiar felul cum este redată partea inferioară a corpului, ne îndreptătesc să facem această afirmație. În plus, în timp ce brațele statuii de la Gumelnița sînt rotunjite, apropiate de schematismul plasticii osului, statuetele de la sud de Dunăre (în marea lor majoritate), precum și aceea de la Pietrele, au brațele tăiate în unghiuri.

Este adevărat că și la exemplarele de marmură de la Sulița și Blagoevo (R.P. Bulgaria), întîlnim aceleași găuri dispuse vertical de o parte și de alta a capului, dar aici găurile sînt făcute pe proeminențele care indicau urechile iar capul însuși este redat cu destulă plasticitate, în special la piesa de la Blagoevo, la care se observă și despărțirea frunții de creștet. Nu trebuie trecută cu vederea nici redarea rotunjimilor corpului (dovedind o cunoaștere destul de bună a anatomiei), prezentă la mai toate exemplarele de marmură, dar lipsind statuetei noastre.

Ținînd seamă de toate acestea, putem spune că statueta de marmură de la Gumelnița se apropie de figurinele de os ale culturii Gumelnița. În linii generale ea își găsește analogii în special în figurina de os (cu jambiere de aramă) descoperită la Loveč (departamentul Stara-Zagora)¹.

Atît piesa de la Gumelnița, cît și aceea de la Pietrele nu pot fi însă privite ca simple manifestări ale „artei sculpturale”, ele fiind (ca și celea de lut și de os), reprezentări antropomorfe în legătură cu cultul fecundității.

Avînd în vedere adîncimea la care a fost descoperită (— 0,50 m), așa cum am mai arătat, figurina aparține destul de probabil fazei Gumelnița B(III), datîndu-se deci în chip firesc în limitele generale ale cronologiei acestei faze, adică spre sfîrșitul mileniului III și începutul mileniului II î.e.n.

SILVIA MARINESCU-BILCU

НЕОЛИТИЧЕСКАЯ МРАМОРНАЯ СТАТУЭТКА ИЗ ГУМЕЛЬНИЦЫ

РЕЗЮМЕ

Автор описывает мраморную статуэтку, найденную на глубине 0,50 м, относящуюся, по-видимому, к верхнему слою В (III) известного поселения в Гумельнице. Голова статуэтки большая, почти квадратная,

¹ M. Dimitrov, *Костена човешка фигура от с. Ловец, Старозагорско*, in *Arheologia*, Sofia, IV, 1/1962.

в разрезе треугольная; по обе стороны имеются по три вертикально расположенных отверстия; рот обозначен черточкой, подчеркнутой четырьмя небольшими ямками.

Небольшой торс снабжен двумя просверленными крутыми боковыми дугами, изображающими согнутые руки.

Нижняя часть трактована более реалистически: широкая, слегка изогнутая в бедрах, она постепенно сужается к ногам, отделенным одна от другой начиная от колен вниз. До колен ноги обозначены вертикальным углублением, спускающимся от вершины полового треугольника.

На плоской спине врезанная линия соединяет края бедер, другая линия обозначает коленные суставы, а третья, вертикальная, разделяет ноги.

Автор согласен с мнением, что мраморные изображения культуры Гумельница отражают влияние эгейского мира (Циклад) и свидетельствуют о постоянных сношениях между ним и Балканским полуостровом в эпоху неолита.

Что касается гумельницкой статуэтки, найденной на незначительной глубине (0,50 м), то ее надо считать копией с костяного образца, хотя, как правило, костяные статуэтки являются копиями мраморных.

Автор датирует статуэтку концом III тысячелетия и началом II тысячелетия до н.э.

UNE STATUETTE NÉOLITHIQUE EN MARBRE DÉCOUVERTE À GUMELNIȚA

RÉSUMÉ

La statuette décrite a été découverte à 0^m 50 de profondeur et fait partie, probablement, de la couche supérieure B(III) de l'établissement bien connu de Gumelnița.

La tête, massive, est à peu près carrée, mais de section triangulaire. Elle présente de part et d'autre trois orifices disposés verticalement. La bouche est rendue par un trait que soulignent quatre petites fossettes.

Le torse est réduit. Il présente latéralement deux arcs fortement bombés, perforés, figurant les bras en flexion.

La partie inférieure de la figurine est rendue de façon plus réaliste. Large et légèrement bombée au niveau des hanches, elle se rétrécit vers les membres inférieurs, qui ne sont séparés qu'à partir des genoux, tandis que les cuisses sont indiquées par un simple sillon vertical en prolongement du triangle sexuel.

La face dorsale, plate, présente une incision horizontale unissant les hanches, une autre marquant les jarrets et une troisième ligne, verticale, séparant les membres inférieurs.

L'auteur se rallie à l'opinion selon laquelle les représentations en marbre découvertes dans l'aire de la civilisation de Gumelnița s'expliquent par l'influence du monde égéen (des Cyclades) et par les rapports permanents entre celui-ci et la Péninsule des Balkans à l'époque néolithique.

Quant à la statuette décrite, elle semble être la copie d'un exemplaire en os, quoique ce soit le contraire que l'on constate habituellement.

L'auteur date la pièce de la fin du IIIe millénaire ou du début du IIe millénaire av.n.è.
